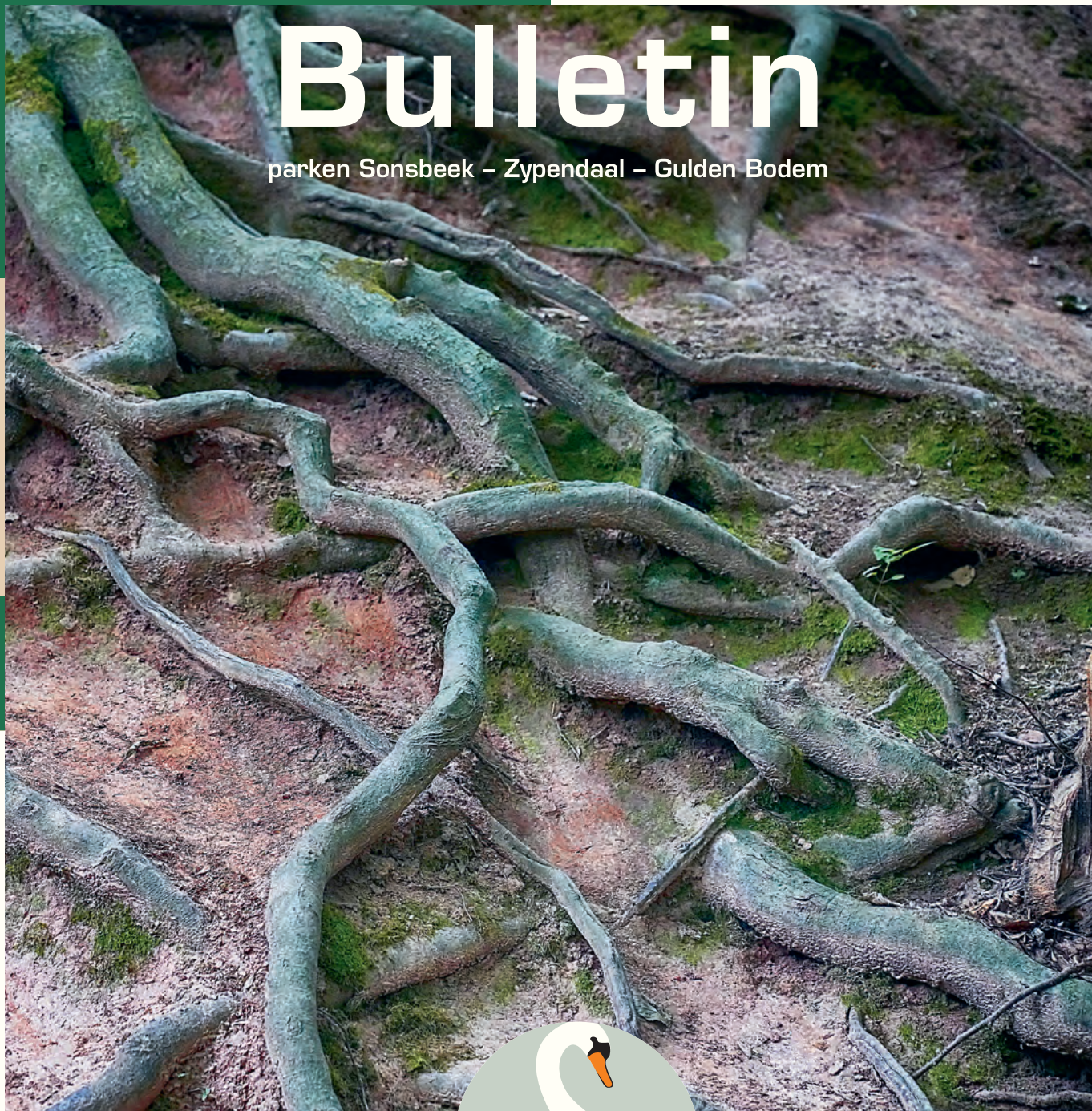

Bulletin

parken Sonsbeek – Zypendaal – Gulden Bodem

Nog geen
parkvriend?
Word lid!

Vrienden
van
Sonsbeek

N A J A A R 2 0 2 5 - J A A R G A N G 3 7 - N U M M E R 3

De Vereniging van Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem wil een klankbord zijn voor de bezoekers van de monumentale parken en voor de eigenaar van de parken, de gemeente Arnhem. Het doel van de Vereniging is mee te werken aan de instandhouding en verfraaiing van de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem.

De contributie bedraagt per jaar voor particulieren €17,50 voor verenigingen €35 en voor bedrijven €50.
Bankrekeningnummer: NL30 ABNA 0406 333 505 t.n.v. Vrienden van Sonsbeek.

CANBI: de Vereniging is door de fiscus erkend als Culturele Algemeen Nut Beogende Instelling, waardoor giften die volgens de regels van de Belastingdienst worden gedaan voor fiscale aftrek met de factor 1,25 mogen worden vermenigvuldigd.

Dagelijks bestuur

Voorzitter: Margreet van Gastel (voorzitter@vriendenvansonsbeek.nl)
Secretaris: Frank van den Elshout (secretaris@vriendenvansonsbeek.nl)
Penningmeester/ledenadministratie: Peter van der Linde (penningmeester@vriendenvansonsbeek.nl)
Leden: Sanne Blok, Niels van der Graaff, Lonneke Kranendonk, Christine Paris
Adviseurs: Huig Velders (juridisch adviseur), Jan Floor (beheerder parken gemeente), Pim van Oers (jongeren)

Aanmelding nieuwe leden

Scan de QR-code en vul het formulier in op:
vriendenvansonsbeek.nl/lid-worden
of mail naar: info@vriendenvansonsbeek.nl.

Postadres: Molenplaats Sonsbeek
Zijpendaalseweg 24a
6814 CL Arnhem

Website

vriendenvansonsbeek.nl

Molenplaats

Bij het bezoekerscentrum Molenplaats Sonsbeek valt van alles te leren en ontdekken over het groen in de stad en het belang ervan. Het is een ideaal beginpunt voor een kennismaking met de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Er is informatie te vinden in de vorm van boekjes, plattegronden en kaarten over de natuur in en om de stad. Vanaf deze locatie worden activiteiten georganiseerd met betrekking tot het landschap en de cultuurhistorie. Ook is er informatie over gezondheid en klimaatbestendigheid.

Zie: natuurcentrumarnhem.nl/locaties/molenplaats-sonsbeek

In dit nummer

Voorpagina: Op de cover van dit themanummer 'Aarde' zie je de grond van het park dichtbij, waar wortels door de aarde kruipen. Foto: Rinus Baak.

3 Van de bestuurstafel: Margreet van Gastel benadrukt het belang van de bodem in onze parken.

3 Oproep: Maak het verschil voor Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem!

4 Activiteiten: Informatie over wat er de komende tijd zoal te doen is in Sonsbeek.

5 Ontmoeting: Fotograaf Rinus Baak ontmoet volkstuinders Esther en Henk in hun groene oase aan de Parkweg.

6 en 7 Geologie van Sonsbeek: Vanaf de Belvédère zie je het contrast tussen de heuvels aan de ene kant en de vlakke uiterwaarden aan de andere kant. Een historische reis naar de aarde onder onze voeten.

8 en 9 Paden: Van zand tot asfalt, van grind tot gras, deze paden leiden je door Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Fotograaf Rinus Baak richt de blik omlaag.

10 en 11 Zen en de kunst van het aarden: Redacteur Edwin Verdurmen, die zelf al enige jaren zenmeditatie beoefent, in gesprek met zenleraar Arjen Hilhorst.

12 Aard van het beestje: Update over de voorgenomen plaatsing van het Feestaardvarken op het Jansveld en de mogelijke impact op bodem en waterhuishouding.

13 Iconische borden: De historische gietijzeren bewegwijzeringsborden van Park Sonsbeek zijn gerestaureerd en teruggeplaatst. Fotograaf Rinus Baak was bij de feestelijke plaatsing aanwezig en doet verslag.

14 en 15 Levende aarde: Wie onze parken bezoekt, ziet hun schoonheid boven de grond. Maar onder het maai-veld schuilt een verborgen wereld van miljarden organismen die het leven boven de grond mogelijk maken. Edwin Verdurmen neemt ons mee in dit fascinerende ondergrondse ecosysteem.

Achterpagina: Vogelkenner en natuurfotograaf Koos Dansen over de mieren etende groene specht, die in bomen broedt en op de grond zijn kost bij elkaar scharrelt.

Aan dit nummer werkten mee:

Koos Dansen, Esther en Henk, Margreet van Gastel, Arjen Hilhorst.

Van de bestuurstafel

Buiten regent het en wat zal al het groen in onze parken er blij mee zijn. Door de relatief droge zomer kleuren de bladeren al snel naar hun herfsttooi. Gelukkig

hebben de bomen hun eigen dienstregeling... Want bij lange droogte laten ze eerder blad vallen om geen energie te verspillen. Zo kunnen ze volgend jaar weer met volle kracht groeien en bloeien.

Dat is wat wij bovengronds zien, maar tjonge wat gebeurt er veel in die bodem. Wist u bijvoorbeeld dat het wortelgestel van een boom dezelfde grootte heeft als de kroon?

Onze aandacht is meestal gericht op de beeldkwaliteit bovengronds, maar de bodem is eigenlijk nog veel belangrijker. Zo kent Sonsbeek een belangrijke leemlaag op ongeveer 70 centimeter diepte en is het van groot belang om die laag niet te doorboren, omdat het een onherstelbaar effect heeft op de waterhuishouding...

Alles staat met alles in verbinding en die keten moeten we zorgvuldig bewaken zodat we kunnen blijven genieten van onze bijzondere parken!

In dit themanummer over het element 'aarde' leest u er meer over. Alles vindt immers zijn oorsprong in de bodem.

Wij wensen u een mooie herfst met prachtige kleuren toe.

*Namens het bestuur,
Margreet van Gastel, voorzitter*

Maak het verschil voor Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem

Heb jij een mooi verhaal, een bijzondere herinnering of interessante wetenswaardigheid over de parken Sonsbeek, Zypendaal of Gulden Bodem? Deel het met andere parkliefhebbers in het Bulletin! Stuur je artikel of idee naar bulletin@vriendenvansonsbeek.nl. We horen het ook graag als je op vaste basis onderdeel wilt uitmaken van de redactie en zo regelmatig bijdraagt aan een informatief en inspirerend blad.

Wil je het verhaal van de parken nog breder vertellen? Word dan bestuurslid Pers & Communicatie bij de Vereniging Vrienden van Sonsbeek. Je verzorgt content voor de website, social media en pers, en ondersteunt bij de organisatie van evenementen. Het bestuur zoekt iemand met een vlotte pen, creativiteit en passie voor natuur, erfgoed en parkgebruikers. Ervaring met online communicatiekanalen is een plus, maar enthousiasme en inzet zijn minstens zo belangrijk.

Stuur je motivatie naar Frank van den Elshout: secretaris@vriendenvansonsbeek.nl. Laat ons weten waarom deze rol jou past – we kijken uit naar je ideeën en bijdrage!

Lees meer op vriendenvansonsbeek.nl.

Activiteiten in Sonsbeek

Molenplaats Sonsbeek is het startpunt voor wandelingen, fietstochten en ontdekkingstochten door het Sonsbeekpark. Deze groene ontmoetingsplek verbindt natuur, historie en lokale smaken, en biedt ruimte voor duurzame evenementen, parksafari's en vergaderingen midden in de stad en het groen.

Workshop Buitenkruiden in Molenplaats Sonsbeek

Op zondag 16 november organiseert herborist Simone Cornelissen een inspirerende workshop over het gebruik van kruiden voor je gezondheid. Een herborist is een professionele kruidenkundige. Simone leert je welke kruiden je weerstand een boost geven en hoe je je luchtwegen op een natuurlijke manier ondersteunt bij verkoudheid en griep.

Na een korte introductie ga je zelf aan de slag. Je maakt een Weerstandselixer, een 'niet-meer-sexy-hees-hoestdrank' of een

krijg-weeradem-balsem. Alles neem je mee naar huis in herbruikbare verpakkingen, zodat je meteen kunt beginnen met het toepassen van wat je hebt geleerd.

De workshop duurt van 13.00 tot 16.00 uur en deelname kost €72,50 per persoon. Dat is inclusief materialen, kruiden, remedies, koffie, thee en lekkers. Mail naar simone@buitenkruiden.nl voor deelname of meer informatie.

Informatie over de activiteiten vanuit Molenplaats Sonsbeek kunt u vinden op natuurcentrumarnhem.nl/activiteiten-molenplaats-sonsbeek.

Ranger Pim van Oers. Foto: Susanne Reuling, Natuurcentrum Arnhem.

Nog meer te doen in Sonsbeek

Elke eerste woensdag van de maand van 10.30 tot 12.00 uur Gezond Natuur Wandelen en vanaf 14.00 uur Sonsbeek Safari met Ranger Pim. Beide vanuit Molenplaats Sonsbeek. Elke zaterdag om 9.00 uur start de Sonsbeek parkrun bij het Chinees Paviljoen (parkrun.co.nl/sonsbeek).

- 11-19 okt. Sprookjesfestival in de Steile Tuin
- 23 okt. Groen Arnhem Live
- 25 okt. Nacht van de Nacht
- 30 okt. Presentatie Living Labs
- 1 nov. Workshop botanisch tekenen: herfstvondsten
- 5 nov. Park Ranger Pim – Bomenwandeling
- 6 nov. Jazz in Sonsbeek, Ketelhuis Sonsbeek
- 16 nov. Workshop Buitenkruiden: boost je weerstand
- 3 dec. Ranger Pim – Mossenwandeling

Bekijk de actuele agenda op sonsbeekagenda.nl.

Ontmoeting

Een groene oase aan de Parkweg: het volkstuinenleven van Esther en Henk

Aan de Parkweg, tussen de parken Sonsbeek en Zypendaal, ligt de grootste locatie van Volkstuindersvereniging Arnhem.* Fotograaf Rinus Baak ontmoet hier Esther en Henk in hun volkstuin. Al tien jaar komen zij met veel plezier naar hun groene oase om te ontspannen, te wroeten in de aarde en de verbinding met de natuur te voelen.

Groen geluk tussen Sonsbeek en Zypendaal

Esther en Henk werken samen in hun volkstuin wanneer ik hen ontmoet. Ze wonen bij de Hommelseweg en hebben daar alleen een klein binnenplaatsje. Juist daarom kozen ze tien jaar geleden voor een volkstuin. Hier hebben ze hun kinderen de natuur laten ontdekken – en natuurlijk werd

er ook volop gespeeld, gestoeid en gebarbecued.

Een tuin vol leven (én een paar muizen)

Vol enthousiasme doen ze een rondleiding door de tuin. Een grote tuin met appels en bramen, maar ook met prachtige bloeiende planten. Een plek waar je graag bent. Ze vertellen dat ook de muizen, mollen en slakken een warme voorkeur voor deze plek hebben, maar ze gaan daar niet onder gebukt. Het werken met de aarde doet hun zichtbaar goed. Ze zijn maar wat blij met de volkstuin. En zeker ook blij met de plek zo direct naast park Sonsbeek.

Met een handvol appels naar huis

Twee warme en gastvrije mensen. Wanneer ik afscheid neem, krijg ik een handvol appels mee – een kleine, maar smakelijke herinnering aan deze mooie ontmoeting. Met een glimlach én een tas vol oogst verlaat ik hun groene oase.

Tekst en foto's: Rinus Baak

* Volkstuindersvereniging Arnhem heeft vijf locaties in Arnhem-Noord. De locatie aan de Parkweg is de grootste, met 147 tuinen, en ligt prachtig tussen de parken Sonsbeek en Zypendaal. Er is een wachtlijst. Meer informatie of zelf een tuin huren: volkstuinarnhem.nl.

De grote geschiedenis van de aarde onder onze voeten

Sta je bovenop de Belvédère, dan voelt het alsof je op de grens tussen twee landschappen staat. Aan de ene kant zie je de bossen en heuvels van de Veluwezoom, aan de andere kant de vlakke uiterwaarden van de Over-Betuwe. Dat contrast is geen toeval. Ons landschap vertelt een verhaal dat miljoenen jaren oud is – van tropische moerassen, oprukkend ijs en kronkelende rivieren. Laten we die historische reis eens maken.

Van tropische jungle tot steenkool

We beginnen extreem ver terug: zo'n 300 miljoen jaar geleden, in het Carboon. Het huidige Arnhem lag toen dicht bij de evenaar en was onderdeel van een groot tropisch moeras. Gigantische varens en paardenstaarten groeiden er in dichte

wouden. Hun resten verdwenen onder de grond en veranderden in de loop der tijd in steenkool. Die oude lagen liggen nog steeds diep onder onze voeten. Later, tijdens het Mioceen en Pliocene (23 tot 2,5 miljoen jaar geleden), veranderde het landschap. Grote rivieren deponeerden zand en klei, en zo ontstonden dikke pakketten die nu de ondergrond van Arnhem vormen. In het eerste bulletin van dit jaar is hierover – vanuit het thema 'water' – meer geschreven.

De bulldozer van ijs

Dan gaan we vooruit in de tijd naar de Saalien-ijstijd. Die duurde ongeveer van 230 tot 130 duizend jaar geleden. Vanuit Scandinavië kroop een enorme ijsmassa tot halverwege Nederland. Grote gletsjertongen kwamen vanaf

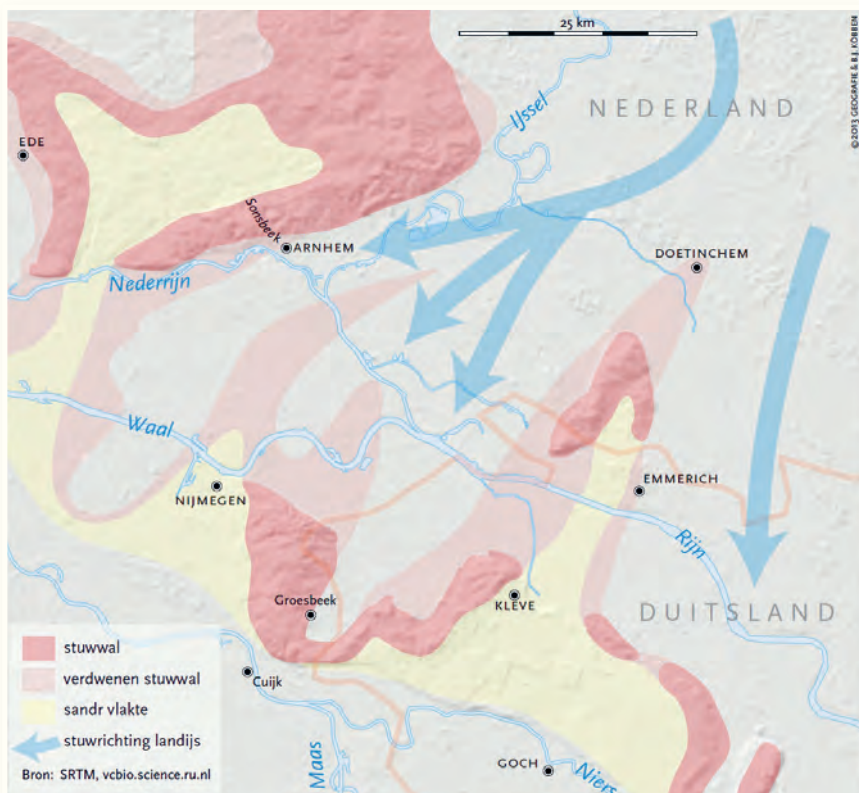
deze ijskap tot aan Arnhem en Nijmegen. De gletsjers werkten als een bulldozer: ze duwden zand, grind en klei voor zich uit en opzij. Zo ontstonden de **stuwwallen** – de heuvels die vandaag nog steeds het landschap van Arnhem-Noord bepalen. De hellingbossen van Sonsbeek en Zypendaal, het uitzicht vanaf Hoogte 80, de steile flanken van Park Klarenbeek: allemaal gevormd door een gigantische gletsjer die ons landschap letterlijk omhoog heeft gedrukt.

IJzige kou zonder ijs

Na het Saalien smolt het ijs weg, maar het bleef niet lang warm. Tijdens de laatste ijstijd, het **Weichselien** (115 tot 12 duizend jaar geleden), was Nederland ijzig koud. Er lagen toen geen gletsjers in onze streken, maar er

Impressie van het Carboon 300 miljoen jaar geleden.

Schematische uitleg van hoe gletsjertongen de stuwwallen hebben gevormd.

heerste wel een guur toendraklimaat. De harde wind voerde zand aan vanuit onder meer de drooggelegen Noord-zee en vanaf de toppen van de stuwwallen. Zo ontstonden dikke lagen **dekzand**. De goudgele löss waaraan park Gulden Bodem zijn naam te danken heeft, is in die tijd afgezet. Arnhem was toen een koude, gure vlakte, waar mammoeten, hollenleeuwen en wolharige neushoorns rondliepen. Je kan het je vandaag de dag niet meer voorstellen.

Het water neemt over

Met het einde van de ijstijden begon het **Holoceen**, zo'n 11.700 jaar geleden. Het klimaat werd warmer en de zeespiegel steeg. De Rijn kreeg vrij spel en ging meanderen, overstroomde regelmatig en zette overal klei en zand af. Zo ontstond het **rivierenlandschap** dat Arnhem-Zuid nu kenmerkt: vruchtbare

uiterwaarden, komgronden en oeverwallen. Pas toen mensen dijken bouwden, werd dit gebied veilig om te bewonen.

Impressie van twee mammoeten tijdens de laatste ijstijd (het Weichselien).

Een stad van hoogteverschillen

Wat Arnhem zo bijzonder maakt, is de **scherpe overgang** in het landschap. Ten noorden van de Rijn rijzen de stuwwallen op met een geschiedenis van honderdduizenden jaren. Ten zuiden ligt het vlakke Over-Betuwe, een relatief jong en dynamisch landschap, gevormd door de Rijn in de afgelopen tienduizend jaar. Die tweedeling zie je terug in de stad zelf. Arnhem-Noord ligt hoog, met wijken op het zand gebouwd, die uitzicht hebben over de rivier. Arnhem-Zuid ligt laag, beschermd door dijken, maar met de vruchtbare bodems van een eeuwenoude rivierdelta.

Arnhem als levend archief

Het leuke is: je hoeft geen geoloog te zijn om dit verhaal te ontdekken. Een wandeling door de parken Sonsbeek, Zypendaal of Gulden Bodem laat je de stuwwallen ervaren. Een fietstocht door de uiterwaarden laat je de scheppende kracht van de rivier zien. Dus de volgende keer dat je Rijn overfiets en ineens dat hoogteverschil voelt, bedenk dan: je steekt niet zomaar een rivier over, je reist dwars door miljoenen jaren geologische geschiedenis.

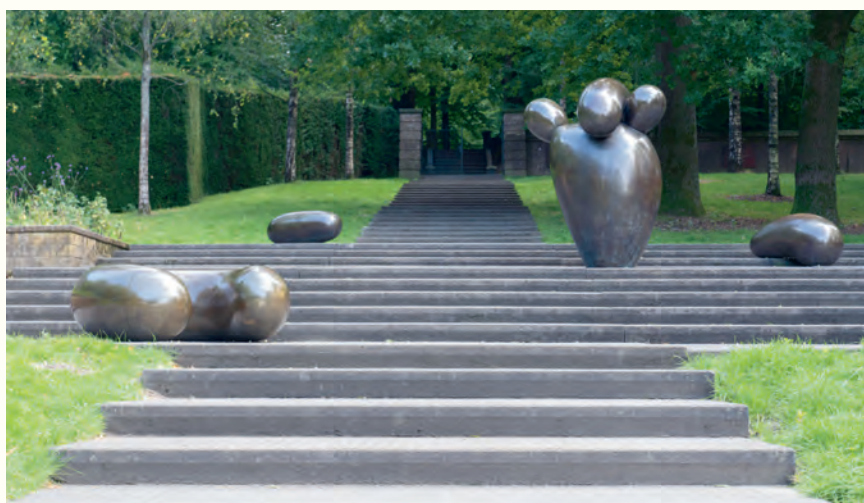
Tekst: Edwin Verdurmen

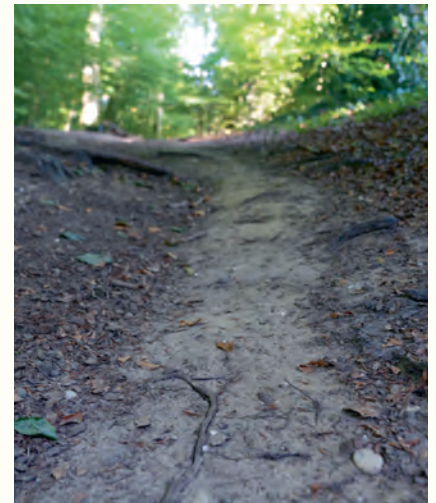

Voeten op de aarde

Van zand tot asfalt, van grind tot gras, deze paden leiden je door Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Over bruggen en trappen, langs kronkelende routes – elk oppervlak vertelt een verhaal van aarde onder je voeten. Richt je blik omlaag en ontdek de diversiteit van het parklandschap. Foto's: Rinus Baak.

Zen en de kunst van het aarden

Als je aan het woord 'aarde' denkt, dan komt vroeg of laat de betekenis van 'het aarden' naar boven, oftewel spanning afleiden. De stopcontacten in onze badkamer zijn geaard, maar wijzelf kunnen ook aarden. Aan de Sonsbeekweg, met uitzicht op het park, is sinds kort Zen.nl Arnhem gevestigd. Redacteur Edwin Verdurmen, die zelf al enige jaren zenmeditatie beoefent, gaat in gesprek met zenleraar Arjen Hilhorst.

Edwin: Veel mensen gebruiken het woord zen om een moment van ontspanning of rust aan te duiden. "Even een zen-momentje pakken, even ontspannen, weg van de drukte." Uit eigen ervaring weet ik dat zen veel dieper gaat dan dat. Wat is zen precies?

Arjen: Het zenboeddhisme, zoals we dat in het westen kennen, heeft zijn wortels in Japan, China en India. Het Japanse woord zen, het Chinese

chan en het Indiase dhyana betekenen allemaal 'aandacht'. Het gaat over aandacht geven aan wat er is en wat je doet. Dat klinkt eenvoudig, maar is vaak lastig. Want vaak zit er ruis op de lijn: gedachten aan het werk, zorgen om je gezin, herinneringen aan gisteren of plannen voor morgen leiden af van het hier en nu. Zen is oefenen om die gedachten en emoties te herkennen, te verwerken of los te laten. Zodat je steeds meer aanwezig

kunt zijn: bij jezelf, bij de ander, bij het moment.

Edwin: Het thema van dit Bulletin is aarde, of voor deze gelegenheid: aarden. Wat heeft zen met aarden?

Arjen: voor mij betekent dit vooral thuiskomen. Aarden is in verbinding komen met jezelf, met je ware natuur. Ik denk daarbij vaak aan een beeld van de Boeddha die zijn hand naar de aarde uitstrekt. Daarmee geeft hij aan: ik blijf bij mezelf, ook als er verleidingen zijn om me te laten afleiden. Voor mij gaat aarden dus over authenticiteit, over trouw zijn aan je eigen natuur. Zen en spiritualiteit worden soms als iets verhevens gezien, maar het is juist heel praktisch en concreet.

Je hoeft geen maand in een klooster op een berg te zitten. Het gebeurt hier en nu, in kleine alledaagse dingen. In een gesprek, tijdens het luisteren, in hoe je de afwas doet. Daar ligt de essentie.

Edwin: *Dat kan ik beamen vanuit mijn eigen ervaringen. Door de afgelopen zes jaar zen te beoefenen, ben ik stapje voor stapje meer bij mezelf gekomen. Dat heeft veel veranderd: in mijn werk, mijn relatie, en in de keuzes die ik maak. Het waren geen grote stappen, het ging heel geleidelijk. Als ik terugkijk zie ik een duidelijke positieve lijn.*

Arjen: Dat is precies waar zen om draait: meer bij jezelf kunnen blijven. En paradoxaal genoeg ben je daarvoor juist beter in staat om er voor anderen te zijn. Vaak denken mensen dat je egoïstisch wordt door met jezelf bezig te zijn, maar het werkt omgekeerd. Als je stevig geaard bent en

onderscheid kunt maken tussen wat van jou is en wat van de ander, kun je met meer openheid en aandacht naar anderen luisteren en er echt voor ze zijn.

Edwin: *We zijn nu in de nieuwe zendo aan de rand van Park Sonsbeek. Wat is dit voor een plek?*

Arjen: De zendo is meer dan een fysieke ruimte. Het is de plek van de Sangha, de gemeenschap van mensen die samen zen beoefenen. Voor nieuwkomers is het allereerst een plek voor lessen of coaching. Maar voor wie langer blijft, ontstaat er een gevoel van samen oefenen. Dan merk je: dit is meer dan een cursus, dit is een gemeenschap. De zendo wordt als het ware een huis, waar je samenkomt, leert en groeit.

Een jaar geleden ging ik plannen maken om te verhuizen. We zaten aan de Van Muijlwijkstraat midden in het stedelijk tumult. Ik wilde dichter

bij de natuur zijn en Sonsbeekpark kwam toen vaak in mijn gedachten op. Dat we er nu pal naast zitten, voelt heel goed. We kunnen zo naar het park lopen en in het groen mediteren. Coachingsgesprekken doe ik vaak wandelend door Sonsbeek. In beweging gebeurt er vaak meer dan wanneer je tegenover elkaar aan tafel zit. Het weer, de ontmoetingen, geluiden, obstakels – al die ervaringen verrijken het gesprek. De natuur helpt mensen om zich te openen en te verbinden. Het voelt vaak letterlijk wat ruimer.

Mocht je na het lezen van dit interview geïnteresseerd zijn in zen, er zijn regelmatig proeflessen en introductiecursussen. Iedereen is welkom om een keer te komen kijken. Ga naar zen.nl/arnhem of mail Arjen direct op arjen@zen.nl.

Tekst: Edwin Verdurmen.

Foto's: Rinus Baak

Kan het aardvarken aarden in Sonsbeek?

Het Feestaardvarken blijft de gemoederen bezighouden. In juni 2024 wees het college van burgemeester en wethouders het Jansveld in Sonsbeek aan als nieuwe locatie voor het reusachtige kunstwerk. Laten we de aarde op die plek eens onder de loep nemen: wat zijn de risico's van plaatsing voor bodem en waterhuishouding?

Jansveld: overstromingsvlakte en kruidenrijk grasland

Het Jansveld heeft een groene bestemming en is in de vastgestelde beheervisie aangewezen als kruidenrijk grasland en wateroverloopgebied. De aanwijzing van het Jansveld voor het Feestaardvarken staat hier haaks op.

Effect op bodem en water

Het Feestaardvarken weegt 150.000 kilo en vraagt om een zwaar fundament. Onder het Jansveld bevinden zich leemlagen die van groot belang zijn voor de afwatering. Bij hevige regenval loopt het Watermuseum al regelmatig onder. De Vrienden van Sonsbeek vrezen dat een betonnen kolos in het overloopgebied dit probleem verergert en dat de natuurlijke afwatering verder wordt verstoord.

Hoogteverschil en fundering

Het Jansveld kent een hoogteverschil van 2,5 meter. Hoe het kunstwerk wordt geplaatst – schuin of deels ingegraven – is nog onbekend. De fundering, opgebouwd uit zware Stelcom-platen, zal de bodem extra belasten. Wat dit betekent voor de waterhuishouding is nog onduidelijk.

Laatste nieuws: vergunning in voorbereiding

In augustus 2025 is een voorlopige aanvraag voor een omgevingsvergunning ingediend bij ODRA en de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (Sonsbeek is immers een Rijksmonument). De Commissie Omgevingskwaliteit heeft inmiddels een locatiebezoek afgelegd en reageerde voorlopig afwijzend. Het bestuur van de Vrienden van Sonsbeek blijft het proces nauwlettend volgen en zet zich in voor bescherming van het karakter van Sonsbeekpark, het Jansveld én de bodem eronder. Laten we, los van de vele andere bezwaren die zijn geuit tegen de plaatsing van het Feestaardvarken in Sonsbeek, ook de aarde onder het Jansveld koesteren.

Historische bewegwijzeringsborden van Sonsbeek hersteld en terug op hun plek

Na jaren van verval sieren de historische gietijzeren wegwijzers van Park Sonsbeek opnieuw het park. De twaalf iconische borden, daterend uit de eerste helft van de 20^e eeuw, zijn volledig gerestaureerd en opgenomen op de Gemeentelijke Monumentenlijst. Ze wijzen bezoekers elegant de weg en vormen een herkenbaar onderdeel van het erfgoed van Sonsbeek.

Het verhaal van de verdwenen borden

Tijdens de reconstructie van de Hommelseweg verdween een van de gietijzeren borden. Een oplettende bewoner ontdekte het op een

schroothoop bij de Nieuwe Kade en meldde dit bij de gemeente. René Kusters ging op onderzoek uit en vond de paal, die na restauratie weer terugkeerde naar de Hommelseweg. Dit leidde tot een bredere inventarisatie van de borden in Sonsbeek, waarvan veel dringend onderhoud nodig hadden.

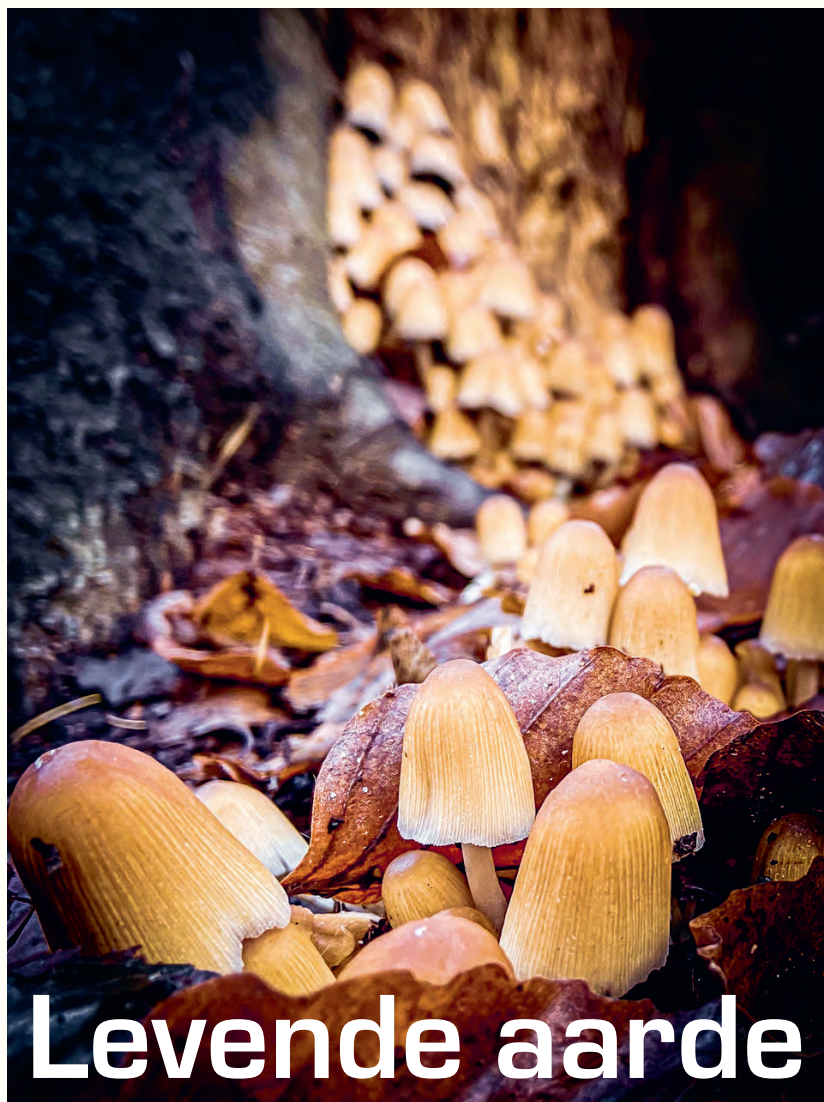
Restauratie en terugplaatsing

De restauratie werd uitgevoerd door Arnhemse vakmensen: de smederij

van Michel Bartels bracht de borden terug in oorspronkelijke staat, terwijl Stefanie Bartels de authentieke belettering verzorgde. Ze werden gezandstraald, opnieuw geschilderd in originele kleuren en zorgvuldig teruggeplaatst. Op 11 september plaatste wethouder Bob Roelofs de eerste wegwijzer bij de hoofdingang van het park. Samen met René Kusters, de betrokken bewoner, parkbeheerder Jan Floor en andere betrokkenen markeerde dit een feestelijk moment. Dankzij deze zorgvuldige restauratie blijven de bijzondere objecten behouden en kunnen bezoekers van Sonsbeek opnieuw genieten van hun karakteristieke charme.

Tekst en foto's: Rinus Baak

Levende aarde

Wie onze parken bezoekt, ziet de schoonheid van het landschap. Monumentale beuken en eiken rijzen omhoog langs glooiende hellingen, de Sint-Jansbeek slingert door het landschap en in de verte grazen koeien rustig in de wei. Voor wie bereid is dieper te kijken, ontvouwt zich een wonderlijke wereld die zijn weerga niet kent. Niet in de boomtoppen of langs de beek, maar in de grond zelf. Onder het maaiveld leeft een wereld die vele malen verfijnder is dan wat wij boven de grond zien. Miljarden organismen – van piepkleine bacteriën tot regenwormen en van schimmeldraden tot insectenlarven – vormen samen een ingewikkeld en verfijnd ecosysteem. Het is een ecosysteem dat doorgaans onzichtbaar blijft, maar dat de basis legt voor het leven boven de grond.

Een theelepel vol leven

Stel je voor: je schept een handje aarde op in het beukenbos van Sonsbeek. Wat je vasthoudt, lijkt op een mengsel van zand, humus en wat bladresten. Maar onder een microscoop ontvouwt zich een wonderlijke drukte. Honderden soorten bacteriën krioelen door elkaar, schimmels spinnen hun draden als ondergrondse snelwegen en microscopisch kleine wormpjes kronkelen zich een weg door de donkere korrels. In slechts één theelepel gezonde bodem bevinden zich meer levende wezens dan er mensen op aarde zijn. Dat gegeven maakt duidelijk hoe ongelooflijk rijk en divers het leven onder het maaiveld is.

Regenwormen en schimmels als architecten

Sommige bewoners van de bodem zijn bekend, zoals de regenworm. Het zijn levende bodemverbeteraars. Terwijl ze gangen graven en organisch materiaal verteren, maken ze de bodem luchtig en vruchtbaar. Regenwater kan beter wegzakken, wortels vinden gemakkelijker hun weg en voedingsstoffen worden toegankelijk voor planten. Nog minder zichtbaar, maar minstens zo belangrijk, zijn de schimmels. Hun mycelium, een netwerk van ragfijne draden, verbindt bomen en planten met elkaar. Via die verbindingen delen bomen suikers, mineralen, water en zelfs signalen van dreigend gevaar. Het park als geheel blijft zo veerkrachtig in tijden van droogte of overvloedige regen.

Paddenstoelen als boodschappers

Hoewel het grootste deel van het schimmelleven onder de grond blijft, maken paddenstoelen dit verborgen netwerk zichtbaar. In de herfst schieten talloze soorten uit de bodem:

zwavelkopjes langs de beekoevers, grote parasolzwammen in de weiden en bundels honingzwammen aan de voet van oude bomen. Wat wij zien als een losstaand vruchtlichaam, is in feite het topje van een gigantisches netwerk van mycelium dat zich ondergronds uitstrekt. Paddenstoelen vertellen ons dat de bodem actief is, dat organisch materiaal wordt afgebroken en dat voedingsstoffen hun weg vinden naar planten en bomen.

De bodem als klimaatbuffer

De Arnhemse parken fungeren als een groene long voor de stad, maar ook als klimaatbuffer. Gezonde grond houdt regenwater vast en voorkomt dat de beek na een stortbui direct buiten haar oevers treedt. In periodes van droogte levert diezelfde bodem langzaam water terug aan de planten

en bomen. Daarnaast slaan gezonde bodems koolstof op. Iedere worm die graaft, ieder blaadje dat vergaet, draagt bij aan het vasthouden van CO₂ in de grond. Daarmee levert de bodem een onzichtbare, maar wezenlijke bijdrage aan de strijd tegen klimaatverandering.

Onder druk van boven

Toch staat dit verborgen leven ook onder druk. De populariteit van het park betekent intensief gebruik. Honderdduizenden voeten vertrappen jaarlijks paden en grasvelden. Waar de bodem te veel verdicht raakt, krijgen wormen en schimmels minder kans. Ook het opruimen van bladeren en takken kan een impact hebben, want juist dat materiaal vormt voedsel voor miljoenen organismen. De gemeente Arnhem probeert daarom in delen van het park ruimte te geven aan natuurlijker beheer: minder maaien, bladeren laten liggen, bloemrijke weiden in plaats van kort gras. Het zijn kleine ingrepen die positieve gevolgen

hebben voor het bodemleven – en daarmee voor alles wat erboven groeit.

Verwondering onder de voeten

Wie met deze kennis door de parken loopt, ervaart het landschap anders. De schoonheid zit niet alleen in het schilderachtige landschap, maar ook in de stille arbeid van miljarden wezens onder de grond. Het besef dat al deze organismen samen een evenwicht bewaren dat bomen, planten, dieren en ook ons mensen ondersteunt, roept verwondering op. Maar het maakt vooral ook duidelijk dat zorg voor de parken begint bij zorg voor de bodem.

Tekst en foto's: Edwin Verdurmen

De groene specht gaat grondig op mierenjacht

Welke vogelsoort uit onze parken zou u als eerste in verband brengen met het element 'aarde', dat als thema geldt voor dit herfstnummer? Bij de zoogdieren zou ik al ras aan de mol denken. En weidevogels als kievit en grutto zie ik voor mijn geestesoog gretig regenwormen uit de bodem trekken. Maar bij ons? Toch huisvesten Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem een vogelsoort, die in bomen broedt en op de grond zijn kost bij elkaar scharrelt en wel de miereneter groene specht. Met zijn doordringende 'lach' hoor je hem trouwens eerder dan dat je hem ziet.

Vooraf dankzij Peter Boer, zie nlmieren.nl, weten wij veel over de mierenvoorkeur van groene spechten. Zo blijkt uit restanten van hun uitwerpselen, dat rode bosmieren favoriet zijn. Maar dan wel buiten het zomerhalfjaar als die minder actief zijn en

zich niet verdedigen door met mierenzuur te spuiten. In de wintermaanden eten groene spechten ook wegmieren, gele weidemieren en glanzende houtmieren. Allemaal soorten met volkrijke kolonies, dicht aan de oppervlakte. Groene spechten onthouden waar de mieren nesten zijn en graven zich bij sneeuw een weg ernaar toe. Moeilijker wordt het als de grond nat is en vervolgens hard bevroren.

Vanuit onze parken werden afgelopen jaar 33 groene spechten waarnemingen gemeld. Niet heel veel, zeker als we bedenken dat hierbij de nodige dubbel-tellingen zullen zitten. Maar let op, ze zijn jaarrond onmiskenbaar aanwezig.

Tekst en foto: Koos Dansen

Colofon

Het Bulletin VvS is een uitgave van de Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Het Bulletin verschijnt vier keer per jaar. Het wordt gratis toegestuurd aan de leden van de Vereniging Vrienden van Sonsbeek.

ISSN 1567-1054
Oplage 650 stuks

Redactie:

Rinus Baak, Niels van der Graaff,
Lonneke Kranendonk (eindredactie)
en Edwin Verdurmen.
bulletin@vriendenvansonsbeek.nl

Vormgeving:

Coco Bookmedia

Druk:

Wilco BV

Eerder verschenen nummers
vindt u op de website:
vriendenvansonsbeek.nl/bulletin

Vrienden
van
Sonsbeek

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

Mogelijk is de adressering niet juist. Wilt u in dat geval zo vriendelijk zijn om hieronder de juiste gegevens in te vullen en het blad 'retour afzender' of deze strook in een enveloppe terug te sturen naar: Vrienden van Sonsbeek, Zypendaalseweg 24a, 6814 CL Arnhem.

Het correcte adres is:

Naam:

Postcode:

Plaats:

Straat:

Reden retourzending:

Retour afzender/adreswijziging